

IRAQI
Academic Scientific Journals

العراقية
المجلات الاكاديمية العلمية

ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)

Journal of Language Studies

Contents available at: <http://jls.tu.edu.iq>

The poem “Idhhar Amwaj” by Al-Nabi, A Linguistic Study

Dr. Shaymaa Imad Yahya*

Mosul University - College of Literature - Turkish Language department

shaymaaemad1979@uomosul.edu.iq

Recived: 13 /5 /2022, Accepted: 1 /6/2022, Online Published: 31 /8/ 2022

Abstract

Nabi is one of the greatest Turkish poets in the poetry of Nudhum. He was born in Urfa in 1642 and died 'n Istanbul in 1712. He is one of the Divan poets and is famous for this style of poetry. Nab' has vast imaginations in the field of Turkish poetry, for this pen used to write profusely. Most of his poems were based on the principle of poetry for the people. His poetry was in the shape of a rhyming couplets. Nabi was also capable of popular proverbs and aphorisms. He is the one who established a poetic style for himself along with his contemporaries, that is the style of poetry of Nudhum.

Keywords: Nabi, poetry of Nudhum, İzhâr-ı Emvâc.

قصيدة "اظهار أمواج" للنابي دراسة لغوية

م.د. شيماء عماد يحيى

جامعة الموصل/ كلية الآداب/ قسم اللغة التركية

المخلص: يعتبر الشاعر نابي من اكبر الشعراء الاتراك في شعر النظم . ولد نابي في مدينة اورفا سنة 1642 و توفي في اسطنبول سنة 1712 وهو من اشهر شعراء الديوان. له خيالات واسعة في ميدان الشعر التركي حيث كان قلمه يكتب الشعر بغزارة وكانت اغلب اشعاره تستند على مبدا الشعر من اجل الشعب وكانت تكتب بالمتنوي. للنابي ايضا القابلية على كتابة الامثال الشعبية و الاقوال الماثورة. وهو ممن اسس تيار شعريا لنفسه مع معاصريه على طراز شعر النظم.

الكلمات الدالة: نابي، شعر النظم، اظهار أمواج.

* Corresponding Author: Dr. Shaymaa Imad , E.Mail: shaymaaemad1979@uomosul.edu.iq

Tel: +9647714411252, Affiliation: University of Mosul -Iraq

Nabi'nin "İzhâr-ı Emvâc Kasidesi" Dil Çalışması

Dr.Shaymaa Imad Yahya
Université de Mossoul

KISALTMALAR

ar. : Arapça
birl. : birleşik
f. : Farsça
i. : isim
s. : sayfa
sıf. : sıfat

III

Ön Söz

Bu çalışma, Osmanlı Türkçesini döneminde XVII.y.y.'da en meşhur şairlerinden Nabi divanındaki (İzhâr-ı Emvâc) kasidesi birleşik kelimeler örnek olarak araştırıp kelimenin incelemesi ve Arapça'da anlamı anlattım. Şair basılı nüshasına dayanmaktadır.

Çalışmanın, Giriş kısmında, Osmanlı Türkçesine genel bir bakış ve Osmanlı Türkçesinin XVI.y.y.'dan XVII.y.y.'a kadar dil özelliklere ele almıştır. Sonrasında Nabi divanındaki (İzhâr-ı Emvâc) kasidesinde birleşik kelimeler, Türkçe ile Arapça karşılığı karşılaştırma yaptım.

Çalışma sırasında çeşitli kaynakları toplanmış ve bunlardan faydalanmıştır.

IV

Giriş

XIV. y.y.'da XX. y.y. başlarına kadar Osmanlı Türkçesi döneminde divan şiiri ve nesri yanında, halk şiiri ve nesri de vardır. Pîr Sultân Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu gibi şairlerin şiirleri ile Aşık Garib gibi halk hikayeleri sade bir dille söylenmiştir. Ve bunlar bazen de yazıya geçirilmiştir.

Gevheri, Aşık Ömer ve Bayburtlu fikri gibi halk şairleri'nin şiirleriyle Meddâh hikayeleri ise divan dilinin sâde örneklerine yakındır. Tabi ki bütün bunlarda Osmanlı Türkçesi'nin verimleri saymak gerekir'dir.

Osmanlılar kendi kullandıkları dile Türkçesi, Türkî, zebân-ı Türkî ve Lisân-ı Türkî demiştir. Tezkire yazarları Lisân-ı Türkî de yazmıştır. Şairleri kitaplarında toplanmışlardır. Nabi, Türkî demiştir. Osmanlıca terimini kullananlar, Ahmet Cevdet

paşa ve Recâizâde gibi tanzimat yazarlarındandır. Namık Kemal da Osmanlıca terimini de kullanmıştır.

Bugün bilim dilinde Osmanlıca yada Osmanlı Türkçesi terimini XVI. y.y.'dan XX. y.y. başlarına kadar kullanılmıştır. Gerek divan gerek halk dili olarak sade ağır örneklerle bu dil, edebi, ilmi ve resmi alanlarda kullanılmış büyük bir imparatorluk dildir¹.

Osmanlı Türkçesinin XVI. y.y.'dan XVII. y.y.'a kadar dil özellikleri:-

XVI. y.'ın sonundan XVII.y.'ın ortalarına kadar karışık dil koyuluğunun son haddine vardığı devre

. Ses Özellikleri:-

XVI. y.'ın sonunda başlayan bir geçiş dönemiyle, XVIII. y.'da küçük ünlü uyumuna ulaşıldığı, mesela :

Başum >başım , başuñ>başın , gözi>gözü , gördi>gördü

. Biçim Özellikleri:-

T.1.k. ekinin v'li biçimleri ortadan kullanılmış. XVII.y.'da ın'li biçim de ortadan kalkar. Fakat -Am ve -Um'lu biçimler kullanılır. Mesela:

aluram>alurum →alırım

Ç.1.k. eki -Vuz XVII. y.y.'da da sürer. Sonra yerini -K'ye bırakır. Örnek: Alsak.

Ç.1.k. eki -Sız XVIII. dönemde azalır. Yerini -Sıñız'a bırakır. Örnek: alırsıñız.

Geniş Z. Eki -Isar XVI. dönemde de görülür. XVII. döneminden itibaren yerini -Acak'a bırakır. Örnek: alacak.

Şimdiki Z. Eki -Yor Osmanlı Türkçesi içinde ortaya çıkar. Örnek: Alayor, XIX. dönemde ortadaki ünlü daralır. Örnek: Alıyor.

1.k.'deki olumsuz Geniş Z. Eki -Maz XIX. y.y.'a kadar sürer.

İstek eki -A Osmanlı Türkçesi döneminde de kullanılır.

Bildirme eki -Dur XV.y.y.'dan itibaren seyrekleşmiş, XVII.y.y.'da kaybolmuştur.

Zarf F. eki -Madın XVI.y.y.'dan itibaren yerini -Madan'a bırakmıştır.

Pikiştirme eki -Gıl aynı şekilde seyrekleşerek devam eder. XIX.y.y.'da arkaik bir şekil halini alır.

. Dış Yapı (Yabancı Unsurlar) :-

- Osmanlı Türkçesinin başladığı XVI.y.y.'dan itibaren genellikle sınırsız bir şekilde kullanılmıştır. Örnek: çeşm(göz), dest(el), şeb(gece), rüz(gündüz).
- Arapça ve Farsça kurallara türemiş biçimler; kütüb(kitâplar), erkâm(rakamlar), şikeste(kırılmış), revân(giden).
- Arapça ve Farsça söz Türk diline göre oluşturulan kelime grupları (terkibler):

¹ karahan, Abdülkadir. "Nâbî". TDV İslam Ansiklopedisi. C. 32, (2006): s. 258-260.

Bâğ-ı dünyâ(dünya bahçesi), dil-ârâ(gönül alan), gül ü bülbül(gül ve bülbül).

- Aşırı süs unsurları (Edebi Sanatlar).
- Nesir de, bazı cümleler sayfalarca uzatılmıştır. XVII.y.y. gerek nesir gerek şiir dilinde en ağır örneklerin verildiği y.y.'dir. Veysî ve Nergisî süslü ve ağır nesrin en uç örneklerini yazdılar.

Şiirde daha XVII.y.y.'da Nâbi ile başlayan sâdeleşme ve yerlileşme XVIII.y.y.'a kadar devam etmiştir. Kasidelere göre, gazellerin dili daha sadedir. Bu dönemde yaygınlaşan şarkı türü ise sâdelik bakımından gazelden de ileridir².

İzhâr-ı Emvâc Kasidesindeki Birleşik Kelimeler

‘adâlet-hâne: adalet evi دار العدالة
‘adâlet→ a.i. , hâne→ f.i. > birl.i. (isim tamlamalarıyla yapılanlar³/ters izafet kesresi, izafeti maklûb⁴ de denir).
Beyit 8/satır 2/s.1

‘âkîl u yekta: akıllı ve benzersiz(eşsiz). العاقل و الذي لا مثيل له
‘âkîl→ a.i. , yektâ→ f.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi⁵ manevi denir).
Beyit 94/satır 2/s.9

‘âlî-cenâb: şerefli. ذو شان
‘âlî→ a.sıf. , cenâb→ a.i. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 100/satır 2/s.10

âmed-şudın: gelip gidiş. الذهاب و الاياب
âmed→ f.i. , şudın→ f.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi “terkîb-i mezcî⁶” manevi denir).
Beyit 70/satır 7/s.1

‘anı’l-faḥşâ: kötülükten. عن الفحشاء
‘an⁷→ a. harf-i cer , el→ a. harf-i tarif , faḥşâ→ a.i. > zf. yapar.
Beyit 42/satır 2/s.5

‘ârif u ‘âlim: anlayışlı ve bilen. العارف و العالم
‘ârif→ a.sıf. , ‘âlim→ a.i. . > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 94/satır 2/s.9

atlas u dîbâ: renkli ve desenli ملون و مطرز

² Prof. Dr. ECİLASUN, Ahmet B. , BAŞLANGIÇTAN YİRMİNCİ YÜZYILA TÜRK DİLİ TARİHİ , Ankara 2015, s. 458-461.

³ Farsça isim tamlamasının, tamlayan ve tamlanan unsurlarının yer değiştirmesi ve izafet kesresinin kaldırması yoluyla oluşan birleşik isimlerdir.

⁴ Bu tür, birleşik isimlerde terkîbi mezcî sayılır.

⁵ Bu tür, anlamca birbirine yakın iki kelimenin birleşmesidir.

⁶ İki kelime kaynaşmış, yeni bir anlam kazanarak tek kelime hâline gelmiştir.

⁷ Türkçede Ablatif +Dan işlevindedir.

aṭlas→ a.i. , dībā→ f.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).

Beyit 17/satır 2/s.2

‘azb u ucâc: tatlı ve acı عذب و اجاج

‘azb→ a.sıf. , ucâc→ a.sıf. > birl.s. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd⁸ denir).

Beyit 34/satır 1/s.4

bed-būden: kötü olmak, hoşlanmamak سيء

bed→ f.sıf. , būd→ f.i. , den→ f. isimden fiil yapma eki

Beyit 17/satır 1/s.2

ber-pā: yıkılmamış غير مدمر

ber⁹→ f. Ön ek “üzere” , pā→ f.i. > f.sıf. gelir.

Beyit 2/satır 2/s.1

bī-çāre: çaresiz, âciz عاجز

bī¹⁰→ f. olumsuz eki , çāre→ f.i. > sıf. gelir.

Beyit 64/satır 1/s.7

bī-ımtinān: minnetarlıksız. بلامنة

bī→ f. ön ek , ımtinān→ a.i. > Sıf. yapar.

Beyit 79/satır 1/s.8

bī-kesün: kimsesiz. بانس

bī→ f. ön ek , kesün→ f.i. > Sıf. yapar.

Beyit 92/satır 2/s.9

bil-‘adl: adâletle. بالعدل

bi¹¹→ a. harf-i cer , el→ a. harf-i tarif , ‘adl→ a.i. > zf. yapar.

Beyit 42/satır 1/s.5

bī-reng: renksiz بدون لون

bī→ f. olumsuz eki , reng→ f.i. > sıf. Olmaktadır.

Beyit 11/satır 1/s.2

bī-vefā: vefasız. ناكر الجميل

bī→ f. ön ek , vefā→ a.i. > Sıf. yapar.

Beyit 78/satır 1/s.8

bülend-iḳbāl: yüksek mevki. مكان مرتفع

bülend→ f.sıf. , iḳbāl→ a.i. > birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 95/satır 1/s.9

bülend ü pest: yüksek ve alçak. عالي و منخفض

⁸ Bu tür, anlamı zıt olan iki kelimenin birleşmesidir.

⁹ Bu ek, sıfat ve zarf işlevinde kelimeler türetir.

¹⁰ Türkçedeki +Sız eki gibidir. Sıfatlar yapar.

¹¹ Türkçede sebep, vasıta ve beraberlik “+A, için, ile” işleviyle kullanılır.

bülend→ f.sıf. , pest→ f.sıf. >birl. Sıf. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).

Beyit 67/satır 1/s.7

cân-baḥş: can veren. **واهب الحياة**

cân→ f.i. , baḥş→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 93/satır 2/s.9

cemāl u çeşm: güzel yüz ve göz. **جمال الوجه و العيون**

cemāl→ a.i. , çeşm→ f.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).

Beyit 63/satır 2/s.6

cihân-ārā: dünyayı süsleyen. **زينة العالم**

cihân→ f.i. , ārā→ f.sıf. >birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 44/satır 2/s.5 , Beyit 75/satır 2/s.8

dehân u leb: ağız ve dudak. **الفم و الشفه**

dehân→ f.i. , leb→ f.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).

Beyit 61/satır 1/s.6

der-kef: elde. **باليد**

der¹²→ f. ön ek , kef→ a.i. > zf. yapar.

Beyit 40/satır 2/s.4

dil-ārā: gönül süsleyen. **زينة القلب**

dil→ f.i. , ārā→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 72/satır 1/s.7

dil-ḥah: arzu edilen, gönlün istediği. **صاحب رغبه**

dil→ f.i. , ḥah→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 101/satır 2/s.10

dīn ü dünyā: dīn ve dünyā. **الدين و الدنيا**

dīn→ a.i. , dünyā→ a.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).

Beyit 62/satır 1/s.6

dīvān-ṭarzi: divanı süsleyen **نمط الديوان**

Dīvān→ f. i. , ṭarzi→ f.sıf. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).

Beyit 1/satır 1/s.1

dü-keffe: iki el **يدان**

dü→ f.sıf. , keffe→ a.i. > birl.sıf. gelir.

Beyit 19/satır 2/s.3

dü-reng: iki renk **لونان**

¹² Türkçedeki +DA eki işlevinde bulunma ifadesi taşıyan sıfat ve zarf olarak kullanılan kelimeler yapar.

dū→ f.sıf. , reng→ f.i. > birl.sıf. gelir.
Beyit 5/satır 2/s.1

eczā- hāne: eczane صيدليه
eczā→ a.i. , hāne→ f.i. > birl. i. (isim tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 49/satır 2/s.5

feh̄m-istifā: idrak(anlama) ve bağıslama. فهم, ادراك
feh̄m→ a.i. , istifā→ a.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 28/satır 2/s.3

fermān-revā: emri kabul edilen padişah. الملك الذي قيل امره
fermān→ f.sıf. , revā→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 48/satır 1/s.5

gencīne-gīr: hazinedar. امين الصندوق
gencīne→ f.i. , gīr→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 51/satır 2/s.5

gerden-dāde: itâat etmiş olan. الطاعه
gerden→ f.i. , dāde→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 76/satır 1/s.8

germ-ābe: sıcak su. الماء الحار
germ→ f.sıf. , ābe→ f.i. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 61/satır 1/s.6

gevher-efşān: cevher saçan. الخام
gevher→ f.i. , efşān→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 77/satır 1/s.8

günāḥ u ma'şiyet: günah ve ısyān. الذنب و المعصيه
günāḥ→ f.i. , ma'şiyet→ a.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 43/satır 2/s.5

ḥaḳīkat-bīn: doğruyu gören, hakikati. الذي يرى الحقيقه
ḥaḳīkat→ a.i. , bīn→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 58/satır 1/s.6

ḥal' u lebs: çıkarma ve giyinme. الخلع و اللبس
ḥal'→ a.i. , lebs→ a.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezād denir).
Beyit 61/satır 2/s.6

ḥalvet- serāy: yalnız başına oturulup ibadet edilen yer. دار العباده
ḥalvet→ a.i. , serāy→ f.i. > birl. i. (isim tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 50/satır 2/s.5 , Beyit 60/satır 1/s.6

ḥār ü gül: diken ve gül. شوكه و ورده

ḥār→ f.i. , gül→ f.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 33/satır 2/s.4

ḥaṭ u naḡş u ḡumâş: çizgi ve süsleme ve kumaş. **خط و نقش و قماش**
ḥaṭ→ a.i. , naḡş→ a.i. , ḡumâş→ a.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 65/satır 1/s.7

ḥayr-fermâ: iyilik buyuran. **الذي يعمل الخير**
ḥayr→ a.i. , fermâ→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 93/satır 1/s.9

hem-çeşm: aynı göz. **نفس العين**
hem→ f. ön ek , çeşm→ f.i. > birl. kelimeler (isim tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 37/satır 1/s.4

hem-hâbe: beraber uyuyan yatak kardaşı. **التوم معا**
hem→ f. ön ek , ḥâbe→ f.i. > birl.sıf yapar.
Beyit 44/satır 1/s.5

hem-per: aynı kanat, hem kuş. **نفس الجناح**
hem→ f. ön ek , per→ f.i. . > sıf. gelir.
Beyit 68/satır 2/s.7

hem-pister: aynı döşekte. **نفس الفراش**
hem→ f. ön ek , pister→ f.i. > birl.sıf yapar.
Beyit 44/satır 1/s.5

ḥikmet-âmîz: hikmetle karışık. **ممزوجه بالحكمة**
ḥikmet→ a.i. , âmîz→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 57/satır 1/s.6

ḥikmet-endüz: hikmet kazanan. **الحكيم, صاحب حكمه**
ḥikmet→ a.i. , endüz→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 56/satır 1/s.6

ḥikmet-ḥâne: hikmet evi **دار الحكمة**
ḥikmet→ a.i. , ḥâne→ f.i. >birl.i. (isim tamlamalarıyla yapılanlar/izafet kesresi, izafeti mablûb de denir).
Beyit 4/satır 1/s.1,

ḥil'at-düz: hil'at diken **شوكه**
ḥil'at→ ar.i. , düz→ f.sıf. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 2/satır 1/s.1

hükümet-hāne: hükümet sarayı. دار القضاء
hükümet→ a.i. , hāne→ f.i. > birl.i. (isim tamlamalarıyla yapılanlar/izafet kesresi, izafeti maklûb de denir).
Beyit 58/satır 2/s.6

hurşid ü mehden: güneş ve ay الشمس و القمر
hurşid→ f.i. , meh→ f.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 3/satır 1/s.1

ibret-nümā: ibret olan, ibret gösteren. صاحب العبرة
ibret→ a.i. , nümā→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 61/satır 1/s.6

ihsân-hîz: iyilik kaldıran. الشخص الذي يمن
ihsân→a.i. , hîz→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 90/satır 1/s.9

iksîr ü şihhat: çok etkili ilaç ve sağlık. العلاج و الصحة
iksîr→ a.i.>yun. , şihhat→ a.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 68/satır 2/s.7

izzet u cāh: yücelik ve makam. العزه و الجاه
izeet→ a.i. , cāh→ a.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 45/satır 1/s.5

kabz ü başt: tutma ve açma القبض و البسط
kabz→ a.i. , başt→ a.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 8/satır 2/s.1

kāse-gerd: dünya, felek. العالم
kāse→ f.i. , gerd→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 77/satır 2/s.8

kem-ğadr: değersiz, kıymetsiz. بدون قيمه
kem→ f.sıf. , ğadr→ a.i. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 75/satır 1/s.8

kevn ü fesād: hudus etme ve bozukluk التعمير و التخريب
kevn→ a.i. , fesād→ a.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 7/satır 2/s.1

lā-übālī: ciddi olmayan, teklifsiz. لا ابالي, غير جدي
lā¹³→ a. olumsuzluk eki, übālī→ a.fiil > a.sıf. gelir.
Beyit 39/satır 2/s.4

¹³ Türkçede, "yok, değil" anlamındadır. Olumsuzluk belirtir.

lā-yuḥṣā: sayılmaz. لا يحصى
lā→ a. olumsuz ön edatı , yuḥṣā→ a.fiil > a.sıf. gelir.
Beyit 48/satır 1/s.5

leyl u nehār: gece ve gündüz. الليل و النهار
leyl→ a.i. , nehār→ a.i. >birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 70/satır 1/s.7

luṭf u ḳahr: hoşluk ve keder الفرح و الحزن
luṭf→ a.i. , ḳahr→ . > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 6/satır 1/s.1

mā-evḥā: ima(ilham) ediliyor. ما اوحى
mā¹⁴→ a. Ön ek , evḥā→ a. fiil > a. birl. kelime.
Beyit 25/satır 2/s.3

maḥv ü işbāt: yok etme ve yenileme المحو و التجديد
maḥv→ a.i. , işbāt→ a.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 8/satır 2/s.1

mevc-hīz: dalga kaldıran. شارد الذهن
mevc→ a.i. , hīz→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 98/satır 1/s.10

mis-sirišt: gümüş tabiatlı. فضي
mis→ a.i. , sirišt→ f.i. > birl. i. (isim tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 49/satır 1/s.5

mühim-sāz: gerekli yapan ما يجعله ضروري
mühim→ a.sıf. , sāz→ f.sıf. > birl.sıf. gelir.
Beyit 10/satır 2/s.1

mühre-keş: mühreleyen نوع من القماش
mühre→ f.i. , keş→ f.sıf. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 3/satır 1/s.1

müsta‘mel-sühān: kullanılan söz. الكلام المستخدم
müsta‘mel→ a.sıf. , sühān→ f.i. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 27/satır 1/s.3

muḳābil-güne: türlü. منوع
muḳābil→ a.sıf. , güne→ f.i. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 37/satır 2/s.4

¹⁴ Türkçedeki +Daki eki gibidir.

muḥālif-gūne: uygun olmayan, benzemeyen غير ملائم, غير متشابه
muḥālif→ a.sıf. , gūne→ f.i. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 5/satır 1/s.1

nā-ber-cā: yersiz, uygunsuz لا مبرر له, غير ملائم
nā¹⁵→ f. ön ek , ber→ f.sıf. , cā→ f. isimden isim yapma eki > f.sıf. yapılıdır.
Beyit 10/satır 2/s.2

nā-çiz: değersiz, önemsiz لا قيمة له, غير مهم
nā→ f. ön ek , çiz→ f.i. f.sıf. yapılıdır.
Beyit 13/satır 1/s.2

nā-ķābil: kabul etmeyen مرفوض
nā→ f. ön ek , ķābil→ a.sıf. > birl. sıf. yapar.
Beyit 29/satır 2/s.3

nā-mümkin: mümkün değil. غير ممكن
nā→ f. ön ek , mümkin→ a.i. > birl. kelime.
Beyit 29/satır 2/s.3

nān u nemek: ekmek ve tuz. الخبز و الملح
nān→ f.i. , nemek→ f.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 81/satır 1/s.8

nā-peydā: görünmeyen, gizli. غامض
nā→ f. ön ek , peydā→ f.sıf. > birl. Sıf. yapar.
Beyit 71/satır 2/s.7

nā-resā: ulaşmayan, yetişmeyen. الذي لا يستطيع الوصول
nā→ f. ön ek , resā→ f.sıf. > Sıf. yapar.
Beyit 78/satır 2/s.8

nā-şükrān: minnetarlıksız. بلا منة
nā→ f.ön ek , şükrān→ a.i. > Sıf. yapar.
Beyit 79/satır 2/s.8

nā-yāb: bulunmaz, yok. غير موجود
nā→ f. ön ek , yāb→ f.sıf. > f.sıf. gelir.
Beyit 75/satır 1/s.8

nerm u dürüş: yumuşak ve sert. لين و صلب
nerm → f.sıf. , dürüş→ f.sıf. > birl.sıf. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 64/satır 1/s.7

ni' met-ḥāne: ihsan yeri دار الاحسان

¹⁵ Türkçedeki +Sız eki gibidir. Sıfatlar yapar.

ni‘met→ a.i. , hāne→ f.i. > birl.i. (isim tamlamalarıyla yapılanlar/ters izafet kesresi , izafeti mablûb de denir).

Beyit 16/satır 1/s.2 , Beyit 73/satır 2/s.7

nūr-pāş: nur saçan, saçıcı.

مضيء

nūr→ a.i. , pāş→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 51/satır 1/s.5

pā-beste: hareketssiz.

بدون حركة

pā→ f.i. , beste→ f.sıf. >birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 45/satır 1/s.5

pā-keşide: ayağı çekmek.

يسحب قدمه

pā→f.i. , keşide→ f.i. >birl. Sıf. yapar.

Beyit 72/satır 1/s.7

pāşide-güher: saçılmış cevher.

نثر خام

pāşide→ f.sıf. , güher→ f.i. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).

Beyit 27/satır 2/s.3

redd u kıbül: kabul etmeme ve kabul etme

الرفض و القبول

redd→ a.i. , kıbül→ a.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).

Beyit 7/satır 1/s.1

reh-peymā: yolcu.

مسافر

reh→ f.i. , peymā→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 98/satır 2/s.10

reh-yāb: yol bulan, ulaşan

الباحث عن الطريق

reh→ f.i. , yāb→ f.sıf. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).

Beyit 24/satır 3/s.1

rūh-baḥşā: can veren.

واهب الحياة

rūh→ a.i. , baḥşā→ f.i. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).

Beyit 71/satır 1/s.7

rūz u şeb: gündüz ve gece

النهار و الليل

rūz→ f.i. , şeb→ f.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).

Beyit 3/satır 2/s.1

sebz ü surḥin: yeşil ve kırmızı

اخضر و احمر

sebz→ f.sıf. , surḥin→ f.sıf. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).

Beyit 18/satır 2/s.2

sefid ü zerd: beyaz ve sarı ابيض و اصفر
sefid→ f.sıf. , zerd→ f.sıf. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 18/satır 2/s.2

seng ü âhen: taş ve demir. الحجر و الحديد
seng→ f.i. , âhen→ f.i. > birl. kelimeler (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 73/satır 1/s.7

ser-â-ser: baştan başا من الرأس الى الرأس
ser→ f.i. , â→ bağlama edatı , ser→ f.i. >birl. kelimeler yapar.
Beyit 36/satır 2/s.4

ser-nāme: tezkere, mektup. رساله
ser→ f. edatı , nāme→ f.i. >birl. zf.
Beyit 97/satır 1/s.10

ser-noқта: son nokta اخر نقطه
ser→ f.i. , noқта→ a.i. > birl.i. (isim tamlamalarıyla yapılanlar/izafet kesresi, izafeti maktû¹⁶ de denir).
Beyit 35/satır 1/s.4

ser-tā-pā: baştan ayağa من الرأس الى القدم
ser→ f.i. , tā→ f. edatı , pā→ f.i. > birl. zf. yapar.
Beyit 23/satır 2/s.3 , Beyit 96/satır 1/s.10

sikem-ḥār: illet(derd) yiyen. العلة, الحزن
sikem→ a.i. , ḥār→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 74/satır 2/s.7

sūret ü ma'nā: şekil ve anlam الشكل و المعنى
sūret→ ar.i. , ma'nā→ ar.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tenâsübi yada terkîbi terâdüfi manevi denir).
Beyit 1/satır 1/s.1

Surḥ u sefid: kırmızı ve ak. احمر و ابيض
Surḥ→ f.sıf. , sefid→ f.sıf. > birl.s. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 29/satır 33/s.4

tecelli-ḥāne: görünme yeri. مكان الظهور
tecellī→ a.i. , ḥāne→ f.i. > birl. kelimeler (isim tamlamaları ile yapılanlar/İzafet kesresi denir).
Beyit 36/satır 2/s.4

tīre-ṭynet: kötü yaratılışı خلق الشر
tīre→ f.sıf. , ṭynet→ a.i. birl.sıf. gelir.
Beyit 18/satır 2/s.1

¹⁶ Bu tür, birleşik isimlerde terkîbi mezcî sayılır.

‘**ulviyyāt u süfliyyāt**: yücelikler ve süfli şeyler **الإشياء العلوويه و السفليه**
‘ulviyyāt→ a.i. , süfliyyāt→ a.i. > birl.i. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 23/satır 1/s.3

vâlih ü şeydâ: şaşmış ve çılgın. **مندهش و مجنون**
vâlih→ a.sıf. , şeydâ→ f.sıf. >birl. Sıf. (sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 63/satır 2/s.6

yek-çend: birkaç, biraz. **البعض, القليل**
yek→ f.sıf. , çend→ f.sıf. . > birl. zf.
Beyit 77/satır 1/s.8

zâhir ü bâtın: görünen ve görünmeyen. **الظاهر و الباطن**
zâhir→ a.sıf. , bâtın→ a.sıf. > birl.s. (bağlama (atıf) edatı ile yapılanlar/ terkîbi tebâyüni yada terkîbi tezâd denir).
Beyit 58/satır 2/s.6

zevk-yâb: zevk bulan **بهجه**
zevk→ a.i. yâb→ f.sıf. > birl. Sıf. (isim ve sıfat tamlamaları ile yapılanlar).
Beyit 36/satır 1/s.4

Sonuç

Nabi (1642-1712)

Asıl adı Yusuf’tur. Urfa’da doğmuştur. İyi bir medrese eğitim alıp Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Daha sonra İstanbul’a gelen şair, yazdığı eserlerle 4.Mehmet ve ondan sonra gelen pâdişahların ilgisini çekmiştir. Bu başlarından sebebi resmi görevlere getirilmiştir.

Yaşadığı devirde Şeyhü’ş-şuarâ olarak büyük ilgi gören şair, şiirlerinde ifâde eden çok düşünceye önem vermiş.

Nabi tarzı olarak adlandırılan söyleyişleriyle klasik edebiyatta yepyeni bir çığır açmıştır. Ve kendisinden sonra gelen birçok şairi de etkilemiştir.

Şair, şiirlerinde en çok fikre önem vermiştir. Düşüncelerini söz sanatlarıyla süslememiş. Açık ve kesin bir dille ortaya koyduğu düşünceleri öğretici ve yol gösterici özelliklerinden sebebi zamanla birer atasözü gibi değer kazanmıştır.

Nabi’nin şiirlerinden başka mensur türde eserleri vardır. Bununla en önemlisi Divânı, Hayriyye ve Hayrabât adlı mesnevileri, Tühfetü’l-Haremeyn adlı seyâhatnâmesi, 4.Mehmed’in Şeyhzâdeleri’nin sünnet düğününü anlatan Sürnâmesi ve Hadîs-i Erbaîn tercümesi de önemli eserlerindedir.

Kaynakça

Prof. Dr. Bilkan, Ali Fuat, **Nabi Divanı**, C.1, Akçağ yayınları, Ankara-2011.

- Clauson, Sir Gerard. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford Press, 1972.
- Develliođlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**. Ankara: Aydın Kitabevi, 2013.
- Dilçin, Cem. **Yeni Tarama Sözlüğü**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1983.
- Kanar, Mehmed. **Farsça-Türkçe Sözlük**. İstanbul: Say Yayınları, 2008.
- karahan, Abdülkadir. “Nâbî”. **TDV İslam Ansiklopedisi**. C. 32, (2006): s. 258-260.
- Parlatır, İsmail. **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**. Ankara: Yargı Yayınevi, 2006
- Prof. Dr. ECİLASUN, Ahmet B. , **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**. Ankara 2015.
- Redhouse, James. **Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük**. Redhouse Yayınevi, 1968.